

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. 4, jaargang 4, april 2004

Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@probiblio.nl. Uitgave: Vereniging PBC's.

Van de redactie

Hoe voorkomen we dat de extra OCenW-middelen in het afvoerputje van de gemeentelijk bezuinigingen terecht komen? Met dat duivelse dilemma onderhandelen de Koepelconvenantpartners OCenW, IPO en VNG nu al weer vanaf november 2003 over het voornemen een aanhangsel bij het convenant te maken. De bijgestelde verwachting is dat het aanhangsel er in *juni* kan zijn. OCenW geeft extra geld, maar het rijk bezuinigt op het provincie- en gemeentefonds. Dat werkt bij lagere overheden door in o.a. bezuinigingen op bibliotheekwerk. Vernieuwen en bezuinigen is geen handige combinatie.

Rechtstreeks èn regisserend

Volgens *welingelichte kringen* zal er nu zeer waarschijnlijk voor gekozen worden de gelden van de 5,5-miljoenregeling onder vaststelling van bestedingscriteria, dus geormerkt, *rechtstreeks* te laten toekomen aan de 30-min-gemeenten. Definitieve afspraken zijn er echter nog niet. In dit model worden de 30-min-gemeenten gecompenseerd voor het feit dat directievoering - waar provincies voor die uitleg van het convenant gekozen hebben - geen door de provincies gesubsidieerde dienstverlening voor 30-min-bibliotheken meer zal zijn. In feite was dit de oorspronkelijke gedachte van het Koepelconvenant voor de besteding van de 5,5 miljoen.

Houden de provincies in dit scenario nog wel een regiefunctie? Ja, dat kan met de zogenaamde enveloppe-gelden, de bekende 2 miljoen (2004) die gaan oplopen tot 20 miljoen in 2007 (met als tussenstappen: 2005: 5 miljoen, 2006: 8 miljoen). Een deel zal naar de VOB gaan voor ICT-plannen, een deel naar een landelijk "incentive"-programma, maar het grootste deel zal besteed worden via de provincies.

Doelen 2007

OCenW wil met dat geld de eerder geformuleerde doelen (zie ook Nieuwsbrief november 2003) in 2007 gehaald hebben, te weten:

- BB'en in alle provincies en herpositionering PBC's en WSF tot een adequate provinciale ondersteuningsstructuur;
- De kerntaken van de informatiefunctie zijn gemoderniseerd;
- De andere functies zijn inhoudelijk vernieuwd;
- Er is een landelijk systeem van kwaliteitszorg; de normen waaraan een BB moet voldoen staan vast;
- Bibliotheken zijn instrument van integraal beleid.

Sleutelwoorden hierbij zijn: BB'en, de provinciale ondersteuningsstructuur, INK en HRM.

Doelgroep- en resultaatgericht

Er zijn plannen om de gelden, via de provincies, *doelgroep- en resultaatgericht* in te zetten. Per doelgroep een ander type worst voorhouden. Onderscheiden worden:

- Bibliotheken en/of gemeenten die het niet kunnen of willen trekken, bibliotheken en/of gemeenten die niet willen meedoen aan een basisbibliotheek. Als daar doelbewust voor gekozen wordt, zal er *geen* OCenW- en provinciegeld meer op ingezet worden.
- Bibliotheken die nog niet klaar zijn, maar zich wel willen verbeteren en mee willen doen aan de basisbibliotheekvorming;
- Bibliotheken die al een eind op streek zijn;
- Bibliotheken die voorop lopen.

Maar nogmaals, officieel is het allemaal nog niet, de partijen praten verder.

Wim Keizer,
13 april 2004

Gusta Lebbink legt functie Lorenzo neer

Gusta Lebbink, managing consultant bij het expertisecentrum Lorenzo (gericht op organisatie-ontwikkeling in openbare bibliotheken), heeft besloten haar functie als leidinggevende op 1 april neer te leggen. De reden is dat zij de huidige constructie tussen de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) en Lorenzo lastig vindt. Zij zegt daar niet mee uit de voeten te kunnen.

Laurenzo is een stichting. De VOB en de Werkgeversvereniging Openbare Bibliotheken (WOB) richtten Laurenzo samen op.

Jan-Ewout van der Putten, secretaris-directeur van de VOB, is secretaris-penningmeester.

Daarnaast is Marius Boom, voorzitter van de WOB, uit hoofde van zijn functie bestuurslid. De overige bestuursleden, onder wie voorzitter Hans van Velzen (OB Amsterdam), bestaan uit mensen uit het bibliotheekveld.

"Lastig"

Gusta geeft aan dat de VOB een eigen beleid heeft waar ze rekening mee geacht werd te houden. Het was haar taak om opdrachten uit het veld en vanuit de VOB zelf uit te voeren. "Dat maakt het erg lastig, want het veld houdt niet altijd rekening met het VOB-beleid. Maar zelfs voor opdrachten van de VOB is het al lastig, want het VOB-beleid is lang niet altijd duidelijk geformuleerd en bestaat ook uit beleid van individuele VOB-medewerkers, waar ik vaak geen weet van heb".

"Geen inzicht"

Laurenzo is gehuisvest bij de VOB. De VOB doet ook de financiële administratie. Gusta zegt dat zij tot de dag van vandaag niet precies weet hoe Laurenzo er financieel voor staat, daar ze geen greep krijgt op door de VOB uitgevoerde financiële administratie. "Het is mij dus allemaal te tricky en te veel gedoe", aldus Gusta. "De relatie met de VOB is aan de ene kant erg nauw en aan de andere kant zeer op afstand. Dat werkt niet".

Zij heeft besloten als zelfstandig consultant verder te gaan, waarbij ze wel opdrachten vanuit Laurenzo blijft uitvoeren. Om te voorkomen dat een nieuwe managing consultant voor dezelfde problemen komt te

staan, heeft ze het bestuur geadviseerd kritisch naar de huidige constructie te kijken.

Reactie bestuur

Hans van Velzen, de voorzitter van Laurenzo, zegt desgevraagd dat afgesproken is terughoudend te communiceren over het besluit van Gusta Lebbink.

Het bestuur werkt voor de korte termijn aan een tussenoplossing. Als die er is, wordt er nadere informatie gegeven.

Jan-Ewout van der Putten en Gerard van Dijk (adjunct-directeur VOB-bureau) waren nog niet bereikbaar voor commentaar op de klacht over de boekhouding.

Voorlopig standpunt van Task Force Gelderland

"Het draagvlak voor Biblioservice is niet overal groot. De wijze van communiceren met het bibliotheekveld, het vermogen te vernieuwen en de kwaliteit van de dienstverlening - denk aan de automatisering - hebben haar imago geen goed gedaan. De dubbele positie van dienstverlener en directievoerder gaf ruimte voor het verwijt van de gedwongen winkelnering. Ook Biblioservice is gebaat bij een overgangperiode tot 1 januari 2007 waarin zij zich kan voorbereiden op een nieuwe toekomst en de omslag naar een klantgerichte organisatie maakt. Kernwoorden zijn slagvaardig en slim, vraaggericht en ondernemend, betrokken en bereidwillig. Voor deze periode geldt een preferente positie. Biblioservice dient er rekening mee te houden dat na 2007 andere spelers de gelegenheid wordt geboden zich met haar te meten".

Dat zegt de Gelderse Task Force (TF) van politieke en culturele zwaargewichten* in een voorlopig standpunt dat als input dient voor een op 14 april te houden brede conferentie voor gemeenten en bibliotheken. Het voorlopige standpunt is mede bepaald aan de hand van de resultaten van een viertal in februari gehouden hoorzittingen.

Advies over motie

De TF moest advies uitbrengen over een op 12 november in PS aangenomen motie**. Ook moest geadviseerd worden over de

problematiek van de compensatie voor 30-min-gemeenten voor het wegvallen van gesubsidieerde directievoering.

Ondergrens BB 80.000 à 100.000

De TF zegt over de basisbibliotheekvorming dat de ondergrens voor een basisbibliotheek (met voldoende schaalvoordelen) 80.000 à 100.000 inwoners is. De datum van 1 januari 2005 wordt *niet haalbaar* geacht. Het standpunt is: "Bibliotheken hebben meer tijd nodig om een basisbibliotheek te vormen. 1 januari 2007 wordt de nieuwe einddatum, waarbij een provinciale regiegroep de voortgang gaat volgen op basis van een stappenplan dat elke bibliotheek per 1 juli 2004 overlegt. De inhoudelijke vernieuwing mag niet uit het oog worden verloren. De bibliotheken en gemeenten die uitstel vragen, moeten zich verbinden met de bibliotheek-vernieuwing en hiervoor programma's ontwikkelen. De regio's waarbinnen de voordelen van schaalvergroting niet worden gehaald, wordt aanbevolen toe te groeien naar een groter werkgebied. Daar waar het niet lukt meer massa te organiseren, moet werk gemaakt worden van samenwerking". De genoemde provinciale regiegroep kan in de plaats komen van de TF.

Opdrachtgeverschap

De TF constateert dat gemeenten nog heel wat moeten doen om het opdrachtgeverschap goed te kunnen invullen. Het standpunt van de TF is: "Gemeenten dienen hun betrokkenheid bij de basisbibliotheek vorm te geven en te coördineren. De gemeentelijke overheid is opdrachtgever. Bij intergemeentelijke samenwerking ontwikkelen gemeenten een gemeenschappelijk opdrachtgeverschap. Gemeenten stemmen de basisbijdrage per inwoner op elkaar af, opdat in elke gemeente een basisvoorziening gegarandeerd blijft. Het staat elke gemeente vrij een specifieke opdracht voor de basisbibliotheek te formuleren waarvoor deze afzonderlijk wordt gesubsidieerd". Wat de TF betreft worden vernieuwingsgelden *wel* aan bezuinigende gemeenten beschikbaar gesteld, mits deze een onderbouwd plan overleggen met een tijdsfasering en een inhoudelijke kijk op de bibliotheek van de toekomst.

Werkgeverschap/directievoering

De TF vindt zonder meer dat elke BB zelf juridisch werkgever moet zijn. De TF zegt: "De overdracht van het werkgeverschap vraagt om een ingrijpende verandering bij Biblioservice. Er is behoefte aan een sociaal plan waarbinnen de rechten en positie van het personeel worden verankerd". De BB moet een eigen directeur aanstellen: "De directeur van de BB is manager, inspirator, organisator en lobbyist. Hij of zij is een bindend persoon voor bestuurlijke en maatschappelijke verbanden, rapporteert aan de Raad van Toezicht of het Algemeen Bestuur dat kaderstellend is. De directeur heeft verbondenheid met het bibliotheekwerk, kan de BB inhoudelijk en beheersmatig leiden en is bedreven in het entameren van samenwerking. De volledige bedrijfsvoering is aan hem of haar toevertrouwd". De aanstelling dient per 1 april 2005 te geschieden, zodat de directeuren al als kwartiermaker kunnen opereren voor BB'en die er later komen.

Compensatie

De TF zegt over de compensatie: "De bekostiging van het bibliotheekwerk is een taak van de gemeenten. De BB wordt voor de jaren 2005 en 2006, onder voorwaarden, gecompenseerd voor de directievoering en de financiële administratie. De compensatie voor de jaren daarna wordt in een onderhandeling met de provincie afgekocht". Als voorwaarden worden genoemd: mag alleen worden ingezet voor dekking kosten van het management en financiële administratie.

Provinciaal netwerk, SGB en Biblioservice

De TF ziet de nieuw opgerichte Stichting Gelderse Bibliotheken (SGB) als de belichaming van het provinciale netwerk. "In brede kring leeft de behoefte aan een netwerk waar toekomstgericht wordt gewerkt. Een netwerk waar de kleinste BB het schaalnadeel kan compenseren en waar de grootste zich een collega toont. Het platform SGB komt voort uit de behoefte aan afstemming en coördinatie enerzijds, gelijkwaardigheid en gezamenlijkheid anderzijds. In het platform zijn straks alle Gelderse BB'en vertegenwoordigd. Groot en klein. De SGB behoort in de ogen van de TF om die reden dé gesprekspartner van de provinciale overheid te zijn. In het platform SGB komen vraag en aanbod samen,

worden de belangen van het Gelderse netwerk gewogen en wordt de expertise over ontwikkelingen aan de basis samen gebracht".

In de aanhef staat vermeld wat de TF over het draagvlak van Biblioservice zegt. De TF ziet als werkerreinen voor Biblioservice *facilitaire ondersteuning en netwerkontwikkeling*.

Facilitaire ondersteuning betreft volgens de TF:

- Personeels- en salarisadministratie;
- Financiële administratie;
- Netwerk- en systeembeheer;
- Inkoopbemiddeling;
- Personele diensten.

Netwerkontwikkeling betreft:

- Onderzoek;
- Kwaliteitszorg;
- Leenverkeer;
- Culturele programmering;
- Collecties en materialen;
- Bibliobus.***

De TF vindt dat facilitaire taken *marktconform* moeten worden aangeboden. De BB'en kunnen er voor kiezen naar een concurrent te gaan. In de netwerkontwikkeling zit de *provinciale subsidie* versleuteld.

De TF zegt nog onvoldoende inzicht te hebben in de samenwerkingsmogelijkheden tussen de OBD en Biblioservice.

Over de afstemming binnen Gelderland zegt de TF: "Het is aan de provinciale overheid te zorgen voor samenhang en kwaliteit. Het is voor de dynamiek van het Gelderse netwerk van belang dat de ervaringen van het veld doorklinken in zowel het provinciale beleid als in de werkwijze van Biblioservice. Dit vraagt om regie en een actieve betrokkenheid van de provincie. De provinciale overheid moet erop toezien dat het platform SGB en Biblioservice *elkaar aanvullen en voeden*".

Innovatie

Over innovatie zegt de TF: "Het platform SGB heeft als taak de vraag naar en noodzaak van vernieuwing op de agenda te plaatsen. Het is het aanspreekpunt voor vernieuwing omdat (straks) alle basisbibliotheken er in vertegenwoordigd zijn. Innovatie gedijt bij een inbedding bij de basis.

Om die reden wordt *niet* gekozen voor het provinciale innovatiecentrum. Het is aan het platform SGB ideeën voor vernieuwing aan te dragen en uit te werken. De TF hecht aan perspectief van onderaf. Op termijn, na 1 januari 2007, kan het platform SGB een makelaar worden die vernieuwingsprojecten uitzet.

De TF constateert dat er een relatie is tussen de gelden voor compensatie en innovatie. Hoe groter de omvang van de compensatiegelden hoe geringer de mogelijkheden gelden voor innovatie in te zetten.

Noten:

*) Leden TF zijn:

- mw. C. Scheurer uit Lobith (voorzitter),
- mw. C. Jacobs uit Nijmegen,
- dhr. B.Q. Groot uit Tonden (gem. Brummen),
- dhr. W. Evertse uit Apeldoorn en
- dhr. K. Dikkema uit Harderwijk.

Mevrouw Scheurer is burgemeester van Rijnwaarden, mevrouw Jacobs is voormalig gedeputeerde met o.a. ICT in haar portefeuille, de heer Groot was directeur van Omroep Gelderland, de heer Evertse was directeur van de OB Apeldoorn en de heer Dikkema was gemeentesecretaris van Harderwijk en Statenlid.

**) De strekking van de motie was:

- dat het proces van vorming van kwalitatief goede basisbibliotheken op 1 januari 2005 moet zijn afgerond;
- dat er een doelmatige serviceorganisatie dient te worden gevormd die intensief gaat samenwerken met de OBD van Overijssel;
- dat alle basisinhoudelijke zaken bij de basisbibliotheken dienen te worden ondergebracht;
- dat het Koepelconvenant leidend is voor de vorming van basisbibliotheken door de gemeenten in Gelderland;
- dat gemeenten op basis van dit convenant niet bezuinigen op het bibliotheekwerk en anderzijds financieel dienen te worden ondersteund door middel van de provinciale vernieuwingsgelden tot 1 januari 2007;
- dat gemeenten die wel bezuinigen in de toekomst zullen worden uitgesloten van toekenning van de nieuwe tranche vernieuwingsgelden.

***) De lijstjes lijken veel op de lijstjes uit het advies van De Vuijst Consult voor NH en ZH. Verschillen zijn: De Vuijst noemt ICT-beheer een netwerktaak, de TF vindt het een facilitaire taak. De Vuijst noemt Bibliobussen en Collecties een facilitaire taak, de TF vindt ze netwerktaken. De Vuijst vindt P&O-ondersteuning een netwerktaak, de TF noemt P&O in het geheel niet.

Netwerkvisie DOBB: FB zelfstandig èn verbonden

"De Brabantse basisbibliotheken zullen zich presenteren als een samenhangend stelsel in een formele rechtspersoon met bevoegdheid tot het afsluiten van budget- en prestatiecontracten met de provincie, namens de deelnemers aan dit netwerk. Het nieuwe Facilitaire Bedrijf (FB), voortgekomen uit de huidige PBC, wordt beschouwd als een zelfstandige onderneming maar tegelijk ook als een betrokken partner, nauw verbonden aan het netwerk en direct werkzaam ten behoeve van zowel individuele basisbibliotheken als het netwerk. Hiermee krijgt het FB een sterk verankerde uitgangspositie als opdrachtnemer en uitvoerder in een marktconforme setting".

Dat zegt het Directie Overleg Brabantse Bibliotheken (DOBB) in een brief aan gedeputeerde W. Luijendijk. Het DOBB heeft nu naast de *randvoorwaarden* voor het Noord-Brabantse bibliotheeknetwerk ook een visie geformuleerd op *vorm en inhoud*. Dat is gebeurd in een op 11 maart vastgesteld rapport met de titel *De grenzen voorbij*. De randvoorwaarden stonden gepubliceerd in de Nieuwsbrief van januari/februari 2004.

Ambities

In de brief zegt het DOBB dat het Brabantse netwerk gebaseerd moet zijn op de volgende ambities:

- Rol van makelaar, intermediair, verzamel- en distributieorganisatie ten behoeve van lokale, provinciale, landelijke en Europese publieksinformatie;
- Hoogwaardige en provinciedekkende serviceorganisatie voor gezamenlijke bibliotheekdiensten op de terreinen informatie, cultuur en onderwijs, zoals Aladin, WSF-producten, Uitpunten en virtuele schoolmediatheek;
- Platform voor innovatie van bibliotheekdiensten op gebied van informatie, cultuur en onderwijs;
- Partner voor het netwerk van onderwijsinstellingen;
- Marketing en promotie van gezamenlijke diensten.

De brief zegt dat alle leden van het DOBB deze visie onderschrijven. Daarmee is zij volgens DOBB een uitstekende basis voor overleg met de PBC en de provincie over de

gezamenlijk te voeren strategie. Het DOBB stelt zich nadrukkelijk op het standpunt dat een goed functionerend en innovatief facilitair bedrijf noodzakelijk is om de ambities van het netwerk mede te realiseren.

Invalshoeken

De grenzen voorbij stelt de volgende invalshoeken centraal:

- Meer inwoners van Noord-Brabant maken gebruik van een hoogwaardige, zich innoverende bibliotheekservice van gegarandeerde kwaliteit op gebied van informatie, educatie en cultuur;
- Alle Brabantse scholen voor BO, VMBO en VO maken gebruik van de diensten van openbare bibliotheken, waarbij het netwerk mede zorgdraagt voor professionele en vraaggerichte ondersteuning van het onderwijs en voor ontwikkeling van nieuwe diensten en producten;
- Het netwerk van Brabantse bibliotheken wordt gepositioneerd als provinciale informatie- en cultuurvoorziening, waarbij de bijdrage die het netwerk kan leveren aan andere beleidsterreinen concreet wordt aangereikt, met name ten aanzien van beleidsitems als ICT, "een leven lang leren", overheidsvoorlichting, Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), Brabants cultureel erfgoed en de leefbaarheid van kleine kernen.

Titel

De titel *De grenzen voorbij* duidt op het voornemen voorbij de grenzen te gaan van:

- de eigen organisatie;
- het eigen werkgebied;
- de mogelijkheden van de eigen bibliotheken;
- de huidige "span of service".

Sterkten en zwakten

De notitie somt een indrukwekkend aantal zwakten op, maar noemt nog meer sterkten, en vervolgens kansen en bedreigingen. Vastgesteld wordt o.a. dat het DOBB nog in de kinderschoenen staat, dat de netwerkpositie van de PBC nog zwak is en dat de PBC te weinig communiceert met DOBB. Als een bedreiging wordt gebrek aan transformatievermogen bij de PBC gezien, maar ook een solitaire koers van grotere basisbibliotheken. Ook de gemeentelijke bezuinigingen staan in het rijtje bedreigingen.

PBC

Het DOBB zegt dat er met de PBC een eerste verkennend gesprek is gevoerd over zijn netwerkvisie. Het DOBB concludeert dat de PBC er positief tegenover staat. In opdracht van de gedeputeerde heeft de PBC een transformatieplan gemaakt. Het DOBB zou dat plan graag willen hebben.

Theo de Koning, directeur van de PBC, zegt dat hij in overleg is met het DOBB over de invulling van het Brabantse netwerk. Zijn probleem bij de transformatie - zoals overigens bij alle PBC's die worden omgevormd - is dat de frictiekosten aanzienlijk hoger worden naarmate de transformatie ingrijpender is of sneller moet gebeuren. Theo wil graag samen met het DOBB een gemeenschappelijke, nader uitgewerkte netwerkvisie bij de provincie neerleggen.

DOBB pleit voor duidelijkheid over WSF

Het Directie Overleg Brabantse Bibliotheken (DOBB) heeft in een brief aan gedeputeerde W. Luijendijk gepleit voor blijvende aandacht en financiering van de WSF. "Willen wij met elkaar de bibliotheekvernieuwing tot een succes maken - en die intentie is zowel bij het DOBB als de provincie en de PBC nadrukkelijk aanwezig - dan moeten wij er van uit kunnen gaan dat het provinciebestuur de bovenlokale WSF-taak (in welke vorm dan ook geïntegreerd in het toekomstige netwerk) blijvend tot zijn financiële verantwoordelijkheid zal rekenen".

Het DOBB zegt de producten en diensten van de beide WSF-bibliotheken, de OB T Midden-Brabant en de OB Eindhoven, conform de beide werkplannen tot aan de *voordeuren* van zijn klanten te zullen brengen en tot in de *verste uithoeken* van Noord-Brabant.

WSF-taken

Als belangrijke WSF-taken voor het netwerk ziet het DOBB:

- Aanvullende literatuurvoorziening vanaf het HBO-niveau en hoger;
- Bovenlokale tijdschriftenservice samen met de elf andere WSF-partners;

- Uitvoering van het IBL vanaf HBO-niveau en hoger;
- Ontwikkeling en implementatie van nieuwe bibliotheekdiensten

Het DOBB ziet kansen voor een veel sneller en fijnmaziger leenverkeer, uit te voeren door FB en WSF, als er een goede ICT-infrastructuur komt.

Het DOBB pleit er voor de financiering van de WSF mee te laten groeien met de kosten. Op dit moment betalen de OB-en Eindhoven en Tilburg (Midden-Brabant) steeds meer uit eigen middelen.

Gesprek WSF wil keurmerk; andere naam mag

Het bestuur van de Stichting WSF heeft 20 februari beleidsvoornemens geformuleerd voor een WSF-nieuwe-stijl. Aldus staat te lezen in de eerste nieuwe digitale kwartaal-nieuwsbrief van de WSF.

De voornemens luiden:

- Ontwikkel samen met de provincies een WSF-keurmerk;
- Ontwikkel kengetallen voor de WSF-dienstverlening;
- Doe een gebruikersonderzoek;
- Verzorg samen met de PBC's een netwerkinfrastructuur waarin alle bibliotheken optimale toegang hebben tot de bovenlokale voorzieningen die vanuit de provinciale ondersteuningsstructuur worden aangeboden aan de basisbibliotheken en hun klanten;
- Laat de naam WSF geen onvoorwaardelijk gegeven zijn;
- Heroverweeg eventueel het aantal bibliotheken dat deze bovenlokale taken kan uitvoeren n.a.v. een onderbouwing op basis van een keurmerk en kengetallen.

Beschouwingen, voornemens

Naar aanleiding van mijn beschouwingen over de WSF in de Nieuwsbrief van november 2003 en naar aanleiding van deze voornemens heb ik een gesprek gevoerd met Henk Ewoldt (tot zijn vertrek per 1 april als directeur van de OB T Midden-Brabant o.a. bestuurslid van de WSF), Irmay Theeuwes (hoofd WSF OB T) en Francien van Bohemen, landelijk WSF-beleidscoördinator.

Imago

In Noord-Holland is de klacht van bibliotheken over de WSF dat ze er veel te weinig van zien. Een vertegenwoordiger van een grote WSF-bibliotheek (niet in NH) zei me eerlijk dat verantwoording afleggen niet de sterkste kant is. In de trein heb ik het WSF-werkplan 2004 van de OBt en het WSF-jaarverslag 2003 gelezen en ik moet zeggen dat het heldere stukken zijn. Maar waarom doet iedereen het niet zo? Wat is er mis met de WSF en vooral: met het WSF-imago?

Henk zegt dat hij er zich altijd erg druk voor gemaakt heeft de WSF-taak heel serieus uit te voeren, maar dat reacties van de provincie en het bibliotheekveld vaak lauw zijn. Hij heeft op het punt gestaan de hele functie maar in te leveren.

Francien meent dat er in de sector, naar haar ervaring, nogal afstandelijk tegen de WSF wordt aangekeken. Zij constateert een communicatieprobleem. Met de nieuwsbrief en de nieuwe beleidsvoornemens hoopt de WSF iets aan dat probleem te doen.

Open opstelling

Ik constateer dat de WSF, na het beleidsplan 2003-2006, met de nu geformuleerde voornemens voor een WSF-nieuwe-stijl opnieuw kiest voor een meer open opstelling. De naam WSF mag verruild worden voor iets beters, het belang van het provinciale netwerk wordt ingezien en de PBC's worden genoemd als netwerkpartner, er is sprake van een keurmerk, van kengetallen, van gebruikersonderzoek, het huidige aantal van 13 kan ook minder of meer of zijn (mits aan het keurmerk voldoende). Het komt er dus op neer dat gepleit wordt voor topbibliotheken of zwaartepuntbibliotheken. Henk stelt vast dat de oude naam RSF (regionale steunfunctie) eigenlijk beter was dan WSF.

Criteria en eisen

Wanneer voldoet een bibliotheek aan het keurmerk voor een zwaartepuntbibliotheek die bovenlokale taken uitvoert?

Henk verwijst - met de nodige schroom vanwege de kritiek die het boekwerkje alleen al door de titel ten deel mocht vallen - naar het *Plan voor centrumbibliotheken* uit 1999. Daarin staan criteria en eisen die volgens Francien en Henk nog steeds kunnen gelden. Zij zeggen dat het behoorlijk zware criteria en

eisen zijn en dat lang niet alle stadsbibliotheken er zo maar aan voldoen.

Als *criteria* werden genoemd:

- **Omvang van het verzorgingsgebied.** De bibliotheek heeft een voldoende groot achterland.
- **Grootte en kwaliteit van de collectie.** De bibliotheek dient zich te onderscheiden op het punt van de collectie, niet alleen in omvang en kwaliteit maar ook door middel van aanvullende diensten.
- **Streekfunctie van de stad en de bibliotheek.** De bibliotheek dient in een stad te liggen met een sterke streekfunctie.
- **Aanwezigheid van veel en vooral hogere opleidingen.** Aanwezigheid van in het bijzonder HBO en eventueel universitair onderwijs biedt een natuurlijk kader.
- **Koppeling aan de bestaande OB-structuur.** De bibliotheek dient ingeschoten te zijn op de OB-structuur.
- **Aanwezigheid van culturele instellingen.** De aanwezigheid van voor de regio relevante culturele instellingen (musea, archieven) is van belang.
- **Logische (openbaar-vervoer-) verbindingen.** Het belang hiervan is evident.

Als *eisen* werden genoemd:

- **Openingstijden.** Ruime openstelling, ook 's avonds, op zaterdag en eventueel op zondag.
- **Ontsluiting collectie.** Moet niet alleen via de eigen publiekscatalogus toegankelijk zijn, maar ook via grootstedelijke, provinciale en landelijke leen- en bestelsystemen. Op die manier is er sprake van een nationale achtergrondcollectie (thans als voorloper: 13-onder-1-knop - wk). Een aansluiting op het landelijke GGC-systeem van Pica is noodzakelijk.
- **Gekwalificeerd personeel.** Er dient voldoende specialistische kennis te zijn.
- **Vakdatabanken.** Er dienen specialistische vakdatabanken te zijn.
- **Hoogwaardige automatiseringsinfrastructuur.** Ter plaatse een hoogwaardige automatiseringsinfrastructuur, inclusief breedbandverbinding met Internet. Uitnodigende website.
- **Passend gebouw en publieksruimten.** Een adequaat gebouw, berekend op grote

aantallen bezoekers, ook uit de regio. Hoge attractiewaarde, inclusief vele studieplekken, vergaderruimten etc.

13-onder-1-knop

Op 4 april is 13-onder-1-knop (zie www.wsf.nl) in werking getreden. De WSF beschouwt het als de eerste fase van het project "landelijk lenen". Er zijn geen beperkingen gesteld aan deelname, alle 13 WSF-bibliotheken stellen hun collectie voor 13-onder-1-knop beschikbaar.

Gebruikersonderzoek

Wat het voornemen betreft gebruikersonderzoek te doen, zegt Henk dat het zowel gaat om de bibliotheken in de rol van gebruiker van de WSF als om de eindgebruikers.

In Noord-Brabant is al het initiatief genomen voor zo'n onderzoek. Daarnaast beginnen de twee Brabantse WSF-bibliotheken met een klantenpanel: regelmatig met de bibliotheken om tafel zitten.

Provincieambtenaren willen WSF-notitie

Omdat IPO nog geen vorderingen heeft gemaakt met het maken van een conceptvisienotitie over de WSF ten behoeve van de landelijke stuurgroep, heeft een aantal provincieambtenaren de handen ineengeslagen om verder te komen met de op 19 november tijdens de kleine WSF-conferentie uitgewisselde gegevens en meningen.

De verwachting is dat het in 2002 aan de provincie Noord-Holland uitgebrachte advies van een brede Noord-Hollandse werkgroep - met als kern de krachten van PBC, WSF en andere grote bibliotheken te bundelen in een kenniscentrum, onder aansturing van het provinciale directieoverleg - als belangrijk uitgangspunt zal dienen.

Interview

Adriaan van Geest trekt grote lijnen; is niet optimistisch

"Ik ben niet zo optimistisch over de bibliotheekvernieuwing als het gaat om de

grote lijnen. Er is een centrale, integrale visie van de rijksoverheid nodig, gekoppeld aan de publieke informatievoorziening. Daar kunnen ook al die voorlichtingsafdelingen bij worden ondergebracht, want die wereld is zeer versnipperd. Dat kan allemaal veel efficiënter".

Dit is de mening van drs. Adriaan van Geest, sinds 1998 directeur van de Openbare Bibliotheek in de snel groeiende gemeente Haarlemmermeer en voordien consultant bij het Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatievoorziening (NBBI), waarvan prof. dr. Jan de Vuijst destijds directeur was *).

Informatiemanagement

Adriaan deed aan de FMA de opleiding boekhandel en uitgeverij (BU), was uitgever bij de VNG en studeerde, daarin gestimuleerd door De Vuijst, af in informatiemanagement. Daarnaast was hij 20 jaar fractievoorzitter voor D66 in zijn woonplaats Alphen a/d Rijn.

Toen de provincie Noord-Holland begin 2002 de bibliotheekvernieuwing ging oppakken en de Stichting Overleg Openbaar Bibliotheekwerk (SOOB) om advies vroeg, was het eerste wat Adriaan riep: haal Jan de Vuijst er bij. Het duurde even, maar zijn wens ging in vervulling toen bleek dat iedereen in Noord- en Zuid-Holland op iedereen ging zitten wachten en de provincies besloten De Vuijst advies te vragen over de omvorming van ProBiblio, met als belangrijk doel duidelijkheid te scheppen over de inzet van de provinciale subsidies. De bibliotheken en de basisbibliotheken-in-woording kunnen nu weten waar zij aan toe zijn.

Twee bewegingen

Adriaan vindt dat het rapport-Meijer en dus ook het Koepelconvenant werkelijke keuzes omzeild heeft. "Er zijn twee bewegingen die dwars tegen elkaar ingingen en die elkaar vooral in de jaren negentig gevangen hebben gehouden. Dat is aan de ene kant de decentralisatie van het bibliotheekwerk van rijk naar gemeenten die eind jaren tachtig is doorgevoerd en dat is aan de andere kant, als gevolg van de ICT-mogelijkheden, de noodzaak tot netwerkvorming, tot automatisering en tot afstemming. Maar wat we zagen is een wildgroei aan systemen en geen centrale coördinatie. Daardoor is het niveau van het bibliotheekwerk erg uit elkaar gelopen. Meijer heeft dat niet opgelost. Hij pleitte voor een béetje grotere eenheden,

maar dat had veel meer moeten zijn, minimaal toch wel 80.000. En het Koepelconvenant noemt helemaal geen omvang meer. Je ziet nu dat niemand weet welke kant het op moet, omdat er geen consensus bestaat over wat een basisbibliotheek is. Wat je nu wel ziet is dat vooral de consultancy er beter van wordt". Waarna hij, zoals in de aanhef staat, vermeldt niet zo optimistisch te zijn, omdat er een centrale visie ontbreekt.

PBC

Wat vindt Adriaan van de PBC's en de door De Vuijst bepleite omvorming van ProBiblio? Volgens hem is de klassieke PBC achterhaald. "Er is een omvorming nodig naar gespecialiseerde tweede-lijns-voorzieningen van beperkte omvang. Allerlei uitvoerende taken kunnen naar de basisbibliotheken, mits die voldoende groot zijn. Ik zie samenwerkingsverbanden ontstaan, zoals ProBiblio. Dat kan ook in het noorden, oosten en zuiden. Je hebt volgens mij een stuk of 5 van die organisaties nodig om zaken te coördineren die de basisbibliotheken zelf niet kunnen". Adriaan voegt daar aan toe niet voor de 4 of 5 facilitaire bedrijven van Meijer te zijn die zichzelf maar moeten bedruipen. "Ik vind dat die 5 tweede-lijns-organisaties subsidie van het rijk moeten hebben". En ook in dit verband grote lijnen trekkend, zegt hij erbij: "Van de provincies zie ik nauwelijks toegevoegde waarde voor het bibliotheek-proces. De hele provincie heeft als bestuurslaag een zeer beperkte functie en dat zie ik ook zo voor de bibliotheken". Het advies van De Vuijst over ProBiblio noemt hij een "typisch De-Vuijst-rapport". "Het is open en flexibel, je kunt er meer kanten mee op, het is geen eindrapportage, de beslissingen zijn nog open".

WSF

Heeft Adriaan behalve over de PBC's ook een mening over de WSF? "Het merendeel van de WSF-bibliotheken zit in plaatsen waar universiteitsbibliotheken zijn en dat was niet de bedoeling. Maar je hebt nu een informatieparadigma. Bibliothecarissen wilden altijd een zo mooi en groot mogelijke collectie, ze stonden met hun gezicht naar de boeken. Het paradigma zegt dat het juist niet gaat om een grote collectie, maar om een goede ontsluiting van alles wat er is in Nederland. De bibliothecaris moet nu met zijn rug naar de boeken staan en zijn gezicht

naar de klant en het beeldscherm. Die hele WSF-collecties zijn daarmee overbodig geworden. Dat geld moet naar het stelsel als geheel gaan, alle basisbibliotheken moeten participeren in die ontsluiting. Ik zou zeggen: investeer in het netwerk".

Nationale Voorbeeldbibliotheek

Haarlemmermeer heeft nu bijna 130.000 inwoners en groeit naar minimaal 150.000 tot maximaal 200.000 inwoners in 2010, afhankelijk van de ontwikkelingen rond Schiphol en de vraag of er een vliegroute tussen Nieuw Vennep en Hoofddorp moet blijven bestaan. Maar hoe dan ook zal Haarlemmermeer provinciehoofdstad Haarlem passeren en qua omvang de tweede gemeente van Noord-Holland worden.

Adriaan heeft de OB Haarlemmermeer uitgeroepen tot *de Nationale Voorbeeldbibliotheek*. Hij zegt eerlijk dat het gewoon veel publiciteit geeft, maar hij zegt ook dat het wel serieus bedoeld is. "Want nu we het eenmaal gezegd hebben, moeten we het ook waarmaken".

De kern van zijn vernieuwing is een *integrale aanpak*. Binnenkort worden er twee nieuwe vestigingen tegelijk geopend: in Nieuw Vennep en in de wijk Floriande van Hoofddorp. Op vrijdag 11 juni zal de integrale aanpak bij een officiële opening gepresenteerd worden. Belangrijke elementen van deze aanpak zijn: een reorganisatie volgens front- en backoffice, de keus voor een nieuw automatiserings-systeem (Vubis-Smart), rationeel collectiebeheer, de gehele collectie laten overgaan op RFID, nieuwe arbo-normen, selfservice introduceren, de "cashless library" invoeren, bedrijfskleding introduceren, als eerste meedoen aan de nationale bibliotheekpas, GPRS op de bibliobussen, een proef met vrijwilligers-nieuwe-stijl in de bibliotheek, een glasvezelnetwerk voor meer dan 100 internetplekken en uitbesteden van het volledige systeembeheer aan het bedrijf Fujitsu.

Centrale in Hoofddorp

Wel twee nieuwe vestigingen, maar nog geen nieuwe centrale, hoe zit dat? We zitten namelijk te praten in een tijdelijk, houten noodgebouw dat thans als centrale vestiging van Hoofddorp dient. "Haarlemmermeer heeft visie, er is groei en dan moet er ook groei zijn in het cultuuraanbod", zegt Adriaan. "Het streven is een centraal cultuurplein in

Hoofddorp in te richten, waar de bibliotheek onderdeel van wordt. Maar helaas duurt het langer dan ik gehoopt had. We hebben dus besloten de tijdelijke centrale nog uit te breiden en de hele backoffice onder te brengen in een hiernaast gelegen kantoorpand waar nog ruimte is".

*) Het NBBI, Projectbureau voor Informatie-management, had tot taak om de informatievoorziening in Nederland te verbeteren. Eind jaren negentig is het opgenomen in TNO.

OBD doet aanbod op P&O-gebied

De OBD heeft alle directeurs, hoofden en teamleiders van de bibliotheken in Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland en Gelderland een opleidingsaanbod van zijn sector P&O gedaan. Het gaat om een aanbod scholing en training en een aanbod individuele ontwikkeling en begeleiding. Het aanbod is tevens gericht aan de P&O-directies van alle PBC's in Nederland. Hiermee is een eerste, concrete invulling gegeven aan het streven de vleugels uit te slaan, met een intensivering in het noorden en oosten.

Boeksignalering

Henk Middelveld: liefde voor het vak noodzakelijk

"Om een succesvol bibliotheksdirecteur te zijn, hoef je geen bibliothecaris te zijn geweest, maar het helpt wel. Het is ook noodzakelijk dat je je verdiept in het vak en in het instituut en dat je er liefde voor hebt".

Dat zegt Henk Middelveld in zijn boek *De nieuwe openbare bibliotheek* dat verschenen is als dossier in het Handboek Informatiewetenschap van Kluwer en ook als onderdeel van de monografieënreeks van de NVB.

Het doel van het boek is de lopende processen in het bibliotheekwerk te beschrijven, maar daarbij tevens kort de wereld van de openbare bibliotheek te schetsen.

Het boek wil een hiaat opvullen, namelijk dat van een praktisch overzicht van relevante informatie voor het dagelijks (mede)besturen

van de openbare bibliotheek. "Bestuurder, ambtenaar en bibliothecaris beschikken zo over een compact handboek met de belangrijkste informatie onder handbereik. De bestuurder van een lokale bibliotheek en nieuwe medewerkers kunnen dit handboek ook gebruiken als introductie op hun werkzaamheden".

Voor insiders bevat het boek geen nieuws. Maar wel staat er voor nieuwkomers en buitenstaanders veel compacte, heldere informatie in.

100.000

In het slot gaat Henk in op de hoofdlijnen van de bibliotheekvernieuwing, Hij zegt: "Ik voorzie de vorming van basisbibliotheken rond de 100.000 inwoners die kunnen terugvallen op een beperkt aantal landelijke ondersteuningsbedrijven en enkele landelijke, gespecialiseerde bedrijven als de meest waarschijnlijke uitkomst".

"De bibliotheek zal, misschien met uitzondering van de grote steden, gaan participeren in netwerken. Dit zal zowel inhoudelijk, organisatorisch, bestuurlijk als fysiek gaan gebeuren".

"Tenslotte ligt vanuit de bibliotheek gezien samenwerking met de overheid voor de hand. De overheid publiceert zeer veel informatie en zou naast de ontwikkelingen in haar eigen sector onder de "één-loket-gedachte" ook het netwerk van bibliotheken kunnen benutten voor het verspreiden van informatie, zowel fysiek als digitaal".

Over het management zegt Henk dat de verticale vernieuwingen al een grote uitdaging zijn, maar dat de horizontale vernieuwingen (netwerkvorming) even belangrijk zijn. Dit zal het management tot het uiterste uitdagen. "De capaciteiten om in het bestuurlijke en politieke krachtenveld te opereren zullen aanzienlijk moeten groeien, opdat de sector niet gemarginaliseerd wordt in de wereld van digitalisering en netwerkvorming".

Bettina de Jong directeur Bibliotheekservice Fryslân

Tot directeur van Bibliotheekservice Fryslân is per 1 april benoemd Bettina de Jong.

Zij volgt Hetty Janssen op die directeur is geworden van de jeugdjustitiële inrichting De Veenpoort in Veenhuizen.

Mevrouw De Jong was directeur van het facilitaire bedrijf van de justitiële inrichtingen in Flevoland.

5,5 miljoen nu bijna 6 miljoen

OCenW heeft de vierde tranche voor de zogenaamde "5,5-miljoen-regeling" vastgesteld. Inmiddels door de indexering bijna 6 miljoen.

Het lijstje voor 2004 ziet er zo uit:

- Groningen	334.324
- Friesland	384.308
- Drenthe	157.843
- Overijssel	453.174
- Gelderland	885.324
- Flevoland	78.374
- Utrecht	350.593
- Noord-Holland	656.699
- Zuid-Holland	1.045.818
- Zeeland	206.815
- Noord-Brabant	922.610
- Limburg	509.015
Totaal	5.984.897

Opinie

Wat doen we met de VOB?

Nu de basisbibliotheekvorming vrijwel overal in volle gang is, alle PBC's getransformeerd zijn of worden tot dienstbare PSO's en er per provincie nieuwe en heldere afspraken komen over de netwerkvorming, wordt het de hoogste tijd ons vizier eens te richten op de *transformatie* van de VOB. Houdt iemand zich daar al serieus mee bezig?

Zelfbewust

Deze Haagse club ziet als toekomstbeeld een stelsel van zelfbewuste basisbibliotheken die mede hun eigen omgeving scheppen. Provinciaal maatwerk, op basis van de provinciale regiefunctie bij de aanwending van OCenW-gelden, heeft echter een prominente positie bij de provinciale netwerkvorming. Daar moeten volgens de VOB randvoorwaarden aan gesteld worden om nog binnen een landelijke samenwerking te passen.

En verder hult men zich vaak in wollig taalgebruik en probeert men alle sleutelfiguren in de branche tevreden te houden, ondertussen, dicht tegen OCenW aan-kruipend, de eigen positie niet vergetend. Heel menselijk allemaal. Maar ook het beste voor de branche?

1 punt per 1000 inwoners

Leden van de VOB zijn momenteel bibliotheken. Per 1000 inwoners hebben ze één stempunt.

Maar wat moeten de BB Súd-Fryslân met 83 punten, de BB Emmen met 108 punten, de BB Dalfsen-Nieuwleusen met 26 punten, de OB T Midden-Brabant met 225 punten, de BB Westelijke Mijnstreek met 188 punten straks nog met hun punten in die VOB en *waar hebben ze het dan met elkaar over?*

Wat is de VOB meer dan een landelijke en Europese lobbyclub (of wat zou zij meer moeten zijn)?

Hoe is de rol van de zogenaamde landelijke expertisecentra en hoe verhoudt die rol zich tot die van de VOB zelf en de rol van de provinciale netwerken? De discussies naar aanleiding van het vertrek van Gusta Lebbink bij Lorenzo maken dit soort vragen natuurlijk manifester.

Provinciaal netwerk

Alle (basis)bibliotheken maken deel uit van een provinciaal netwerk of kunnen, als ze dat willen, flink baat hebben bij zo'n netwerk.

Dáár worden de afspraken gemaakt over toepasbare innovatie. Dáár worden de landelijke expertise-ideeën omgezet in concrete activiteiten. Van dáár uit worden de dienstbare PSO's en WSF-bibliotheken (voor wat hun gesubsidieerde taken betreft) *aangestuurd* en *inhoudelijk gevoed*. En als zo'n PSO of WSF er niet is of komt, zouden de netwerken, vaak belichaamd in een provinciaal directieoverleg, zelf de provinciale subsidie kunnen ontvangen. In een aantal gevallen vallen netwerk, PSO en WSF overigens geheel of gedeeltelijk samen.

DOS, LDO en Vereniging PBC's bestaan straks niet meer. De besturen zijn het eens over samengaan in een *nieuwe vereniging* voor managementontwikkeling.

De WSF is nu zo ver dat van haar de *naam* mag verdwijnen, als het principe van topbibliotheken in provinciale netwerken

maar gehandhaafd blijft en het landelijke verband kan blijven.

Wat is de rol van de VOB naast dat landelijke verband van sterke topbibliotheken-in-provinciale-netwerken?

Twaalf provinciën

De vraag wordt dus urgent: wat doen we met de VOB?

"Een NBLC van de twaalf provinciën"? Dat is geschiedenis, daar praten we niet meer over.

"Een landelijk netwerk bestaande uit zelfbewuste BB'en en de VOB"? Gelukkig zijn de meeste zelfbewuste grotere OB'en en BB'en-in-oprichting zo verstandig hun focus te (blijven) richten op het provinciale netwerk. Tenzij er naast de drie echt grote, bestaande stadsbibliotheken nog meer BB'en komen met een omvang van 500.000 tot 1 miljoen inwoners (waarbij geldt dat BB=PSO=provinciaal netwerk), moeten we provinciale netwerken, bestaande uit betrekkelijk kleine BB'en (d.w.z. alles onder de 500.000) èn een afzonderlijke PSO/WSF, als *een gegeven* beschouwen. Het lijkt realistisch daar voorlopig van uit te gaan. Maar ook heel grote BB'en, die al een netwerk op zich zijn, kunnen participeren in een ruimer provinciaal netwerk. De drie echt grote stadsbibliotheken, van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, bewijzen het: ze spelen een belangrijke rol in het directieoverleg van Noord- en Zuid-Holland. Het project Aladin wordt in Noord- en Zuid-Holland uitgevoerd onder gemeenschappelijke regie van BOZH en SOOB, met een kerngroep, waarin de OB Amsterdam, de GB Rotterdam en ProBiblio vertegenwoordigd zijn.

Netwerk van netwerken

Dus: weg met die stempunten per 1000 inwoners werkgebied. De VOB wordt een nieuwe VOB van *provinciale netwerken*. We gaan de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid, met een *nieuwe* inhoud van het begrip netwerk, nu eens gewoon toepassen: artikel 11b lid 3, laatste zin luidt: "het *landelijke netwerk* bestaat uit de landelijke voorzieningen van bibliotheekwerk en de *provinciale netwerken*". De VOB gaat, gevoed door de provinciale netwerken, waar echte topbibliotheken met een algemeen erkend keurmerk uiteraard een duidelijke rol in hebben, aan de slag met ideeën te ontwikkelen en te lobbyen voor echte

inhoudelijke vernieuwing van de informatievoorziening in Nederland

Contouren

Op een komende ledenvergadering verwacht ik een eerste voorstel voor *de contouren van de transformatie* van de VOB.

En ik zou zeggen, neem meteen de aloude gedachte mee te *fuseren met de WOB*, dan zijn we ook af van verschillen van inzicht tussen VOB en WOB.

WK